

MINISTER SPRAWIEDLIWOŚCI

Warszawa, dnia 26 kwietnia 2011 r.

DL-P-I-071-23/11/7

dot. BPS/DSK-043-3463/11

BM-I-071-153/11/8

A. Kwiecień
SEKRETARIAAT
Biuro Prac Senackich
Wpłynęło dn. 27.04.11
nr. 3989 podpis: *AK*

Pani

Grażyna Anna Sztark

Wicemarszałek Senatu

Rzeczypospolitej Polskiej

Senatorski P. Knosali

W odpowiedzi na oświadczenie pana senatora Ryszarda Knosali *w sprawie wielokrotnego przesłuchiwania małoletnich w toku postępowania karnego i warunków przeprowadzania tego rodzaju czynności*, złożone podczas 72. posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 17 marca 2011 roku, przekazane przy piśmie z dnia 24 marca 2011 r., BPS/DSK-043-3463/11, uprzejmie przedstawiam, co następuje.

Zgodnie z art. 185a § 1 k.p.k. w sprawach o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności oraz przeciwko rodzinie i opiece, pokrzywdzonego, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, przesłuchuje się w charakterze świadka tylko raz, chyba że wyjdą na jaw istotne okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania, lub zażąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. W myśl § 2 tego artykułu, przesłuchanie przeprowadza sąd na posiedzeniu z udziałem biegłego psychologa. Prokurator, obrońca oraz pełnomocnik pokrzywdzonego mają prawo wziąć udział w przesłuchaniu.

Zgodnie z art. 185b § 1 k.p.k. świadka, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat, można przesłuchać w warunkach określonych w art. 185a k.p.k. w sprawach o przestępstwa popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej lub o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności, jeżeli zeznania tego świadka mogą mieć istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, przy czym przepisu tego nie

stosuje się do świadka współdziałającego w popełnieniu czynu zabronionego, o który toczy się postępowanie karne.

Przytoczone wyżej uregulowania stanowią wyraz dążenia do minimalizacji negatywnych skutków dla rozwoju małoletniego, jakie może wyrzec jego przesłuchanie w toku postępowania. Wprawdzie przepisy wprost nie przewidują obowiązku przesłuchiwania małoletnich świadków w specjalnych warunkach, to jednak w praktyce coraz częściej tego typu czynności dowodowe odbywają się w tzw. „przyjaznych pokojach”.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje pogląd o istnieniu obowiązku ponownego przesłuchania pokrzywdzonego, który w chwili tej czynności nie ukończył 15 lat, jeżeli żąda tego oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania małoletniego świadka (por. m.in. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 1 lutego 2008 r., V KK 231/07, OSNKW 2008, z. 4, poz. 27, z dnia 22 stycznia 2009 r., V KK 216/08, LEX nr 485019, z dnia 24 listopada 2008 r., V KK 164/08, R-OSNKW 2008, poz. 2295 i z dnia 14 listopada 2009 r., III KK 176/09, LEX nr 553885). Podkreśla się przy tym, że ochrona małoletniego pokrzywdzonego jest realizowana przez zasadę jednorazowego przesłuchania, a także przez sposób przeprowadzenia tej czynności i ograniczenie kręgu jej uczestników. Natomiast w imię tej ochrony nie można rezygnować z obowiązku dotarcia do prawdy, jeżeli wyjaśnienie istotnych okoliczności nie może nastąpić w inny sposób, ani pozbawić oskarżonego możliwości weryfikowania dowodu z przesłuchania takiej osoby za pośrednictwem swego obrońcy, którego nie miał jeszcze w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. Taki sposób odczytania treści art. 185a k.p.k. - odpowiadający jego literalnemu brzmieniu - nie nasuwa wątpliwości ani zastrzeżeń również wśród komentatorów tego przepisu (por. np. P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek: Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2007, t. I, s. 875; T. Grzegorzczak: Kodeks postępowania karnego i ustawa o świadku koronnym. Komentarz, Warszawa 2008, s. 431; R. A. Stefański: Przesłuchanie pokrzywdzonego poniżej lat 15 w procesie karnym (w:) Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga pamiątkowa prof. Andrzeja Bulsiewicza. Toruń 2004, s. 381-385). Funkcja ochronna wobec małoletnich, realizowana przez regulację zamieszczoną w tym przepisie, nie może całkowicie eliminować jednego z elementarnych uprawnień oskarżonego, przysługujących mu w ramach korzystania z konstytucyjnie chronionego prawa do obrony.

Regułą jest generalne wyłączenie *ex lege* możliwości ponownego przesłuchania małoletniego świadka. Określając wyjątki od wprowadzonej zasady, ustawodawca tylko co do jednego z nich posłużył się kryteriami ocennymi, zakładającymi ze swej istoty pewną uznaniowość w procesie weryfikowania, czy przesłanki odstąpienia od niej zostały spełnione. Należy przy tym zauważyć, iż takie określenie kryteriów wydaje się właściwe, nie sposób bowiem w pełni uniknąć uznaniowości tego rodzaju decyzji sądu (prokuratora), zważywszy na obowiązki nałożone na ten organ, w tym powinność podstawową, polegającą na wszechstronnym wyjaśnieniu okoliczności sprawy. To właśnie organ prowadzący postępowanie może i powinien ocenić walor nowości ujawnionych okoliczności, ich rangę oraz celowość przeprowadzenia ponownego przesłuchania.

W art. 185a k.p.k. ustawodawca jednoznacznie określił zarówno zasady ochrony świadka pokrzywdzonego przestępstwami wymienionymi w tym przepisie, który w chwili przesłuchania nie ukończył 15 lat - przed powtórna wiktymizacją, jak i jej granice, uwzględniając przy tym obowiązek dotarcia do prawdy oraz konieczność zapewnienia podstawowych uprawnień do realizowania obrony przez oskarżonego. Temu ostatniemu stworzono możliwość skutecznego domagania się ponownego przesłuchania pokrzywdzonego, o jakim mowa w powołanym przepisie - i to bez dodatkowych warunków - o ile nie miał obrońcy w czasie, gdy przeprowadzano pierwsze przesłuchanie takiego pokrzywdzonego.

Istnieje potencjalna możliwość wykorzystania uprawnień wynikających z treści art. 185a § 1 k.p.k. wyłącznie do powodowania u pokrzywdzonego dodatkowych dolegliwości na etapie postępowania karnego, bowiem nie można wykluczyć niewłaściwego wykorzystania instytucji przewidzianej w przepisach prawa. Obowiązkiem sądu przeprowadzającego ponowne przesłuchanie, o jakim mowa w art. 185a k.p.k., jest dopilnowanie, aby czynność ta służyła wyłącznie wypełnieniu funkcji, do jakich została stworzona, i w żadnym stopniu nie została wykorzystana do sprawiania dolegliwości świadkowi (por. postanowienie SN z dnia 24 listopada 2010 r., I KZP 21/10, OSNKW 2010, z. 11, poz. 95).

W swoim orzecznictwie Sąd Najwyższy zalecał, by do przesłuchania w trybie art. 185a k.p.k. dochodziło już po przedstawieniu podejrzanemu zarzutu popełnienia przestępstwa. W takich bowiem sytuacjach, w większości wypadków będzie można

poprzestać na jednorazowym przesłuchaniu małoletniego świadka, a prawo oskarżonego do obrony nie zostanie naruszone (por. wyrok SN z dnia 24 listopada 2009 r., III KK 176/99, LEX nr 553885).

Podkreślić należy, że pożądany efekt w postaci uniknięcia wiktyimizacji małoletnich świadków może być osiągnięty przede wszystkim poprzez zmiany organizacyjne oraz propagowanie i odpowiednie szkolenia osób przeprowadzających czynności procesowe z udziałem dzieci w zakresie metodologii ich przesłuchiwania.

Ministerstwo Sprawiedliwości od wielu lat wspiera kampanię „Dziecko - świadek szczególnej troski”. Jej celem jest zwiększanie wrażliwości przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania na sytuację dziecka w postępowaniu karnym. Pierwsza edycja kampanii, realizowana w 2004 r., miała na celu zwrócenie uwagi sędziom i prokuratorom na konieczność zagwarantowania dzieciom uczestniczącym w postępowaniu karnym szczególnej ochrony, druga, prowadzona w 2007 r., promowała ideę tworzenia przyjaznych pokoi przesłuchań dzieci, trzecia zaś, realizowana w ubiegłym roku, miała przyczynić się do rozwoju kompetencji w zakresie prowadzenia procedur z udziałem małoletnich świadków. Do realizacji tego celu służą szkolenia dla sędziów, prokuratorów, policjantów oraz biegłych sądowych, realizowane we współpracy z Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury oraz samorządami. Trzecia część kampanii „Dziecko - świadek szczególnej troski”, chociaż ma na celu głównie edukację sędziów i prokuratorów, kontynuuje także założenia poprzednich edycji, np. w zakresie rozwijania sieci „przyjaznych pokoi”.

Ministerstwo Sprawiedliwości przystąpiło do Koalicji na Rzecz Przyjaznego Przesłuchania Dzieci, która zawiązała się w dniu 27 kwietnia 2007 r. w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich. W związku z jej pracami, Ministerstwo Sprawiedliwości poparło inicjatywę, którą jest certyfikowanie pomieszczeń mających charakter pokoi służących przyjaznemu przesłuchaniu dzieci.

Obecnie na terenie kraju istnieje ponad 200 pomieszczeń służących jako „przyjazne pokoje” przesłuchań. Spośród nich 57 znajduje się na terenie sądów, 95 na terenie komisariatów Policji, zaś 48 na terenie innych jednostek, głównie organizacji pozarządowych i samorządowych.

Podmioty, w gestii których pozostają „przyjazne pokoje”, mogą zgłaszać się do

Ministerstwa lub Fundacji Dzieci Niczyje z wnioskami o poddanie ich procedurze certyfikacji, która polega na zbadaniu przez prawników i psychologów pracujących z dziećmi m.in. miejsca usytuowania pokoju, jego wyposażenia, sprawności sprzętu nagrywającego i służącego do porozumiewania się pomiędzy pokojem przesłuchań a pokojem technicznym. Lista certyfikowanych pokoi przesłuchań znajduje się na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości, stronie: www.dzieckoswiadek.fdn.pl oraz stronie: www.pokrzywdzeni.gov.pl.

Z inicjatywy Fundacji Dzieci Niczyje powołana została Rada Ekspertów ds. Ochrony Dzieci-Ofiar Przestępstw, której zadaniem było opracowanie *Standardów przesłuchiwania małoletnich świadków w trybie art. 185a i 185b k.p.k.* Członkami Rady są również przedstawiciele Ministra Sprawiedliwości.

Zgodnie z tymi standardami, rozesłanymi do sądów w październiku 2010 r., przesłuchanie małoletnich świadków i ofiar przestępstw powinno być prowadzone w sposób:

- zgodny z systemem prawnym oraz standardami europejskimi i międzynarodowymi, umożliwiający pozyskanie wartościowego materiału dowodowego,
- odpowiadający możliwościom rozwojowym przesłuchiwanego dziecka, gwarantujący ochronę praw dziecka, z nastawieniem na unikanie jego wtórnej traumatyzacji, wynikającej z udziału w procedurach prawnych,
- przy pełnym, właściwym wykorzystaniu możliwości lokalowych i technicznych przyjaznego pokoju przesłuchań dzieci,
- z dbałością o wyeliminowanie okoliczności, które mogą skutkować powtórnymi przesłuchaniami dziecka.

Standardy zawierają informacje na temat przygotowania przesłuchania, miejsca i terminu przesłuchania, osób przesłuchujących i uczestniczących w przesłuchaniu, roli biegłego psychologa i etapów przesłuchania dziecka.

W roku 2008 doszło do 6026 przesłuchań w trybie art. 185a i 185b k.p.k.

W roku 2009 doszło do 4769 przesłuchań w trybie art. 185a k.p.k.

W 80 przypadkach doszło do ponownego przesłuchania dziecka z powodu wyjścia na jaw istotnych okoliczności, których wyjaśnienie wymaga ponownego przesłuchania

świadka.

W 44 przypadkach doszło do ponownego przesłuchania świadka na żądanie oskarżonego, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania.

W roku 2009 w trybie art. 185b k.p.k. przesłuchano 746 świadków.

W 22 przypadkach doszło do ponownego przesłuchania z powodu istotnych okoliczności i w 5 przypadkach z powodu żądania oskarżonego.

Zgodnie z cytowanymi wyżej standardami, przesłuchanie dziecka powinno się odbywać przy udziale obrońcy podejrzanego (oskarżonego), pozostającego w pokoju technicznym, a w przypadku braku obrońcy z wyboru, niezbędne jest wyznaczenie przez sąd obrońcy z urzędu. W tym przypadku zastosowanie powinien znaleźć przepis art. 79 § 2 k.p.k., zgodnie z którym oskarżony musi mieć obrońcę również wtedy, gdy sąd uzna to za niezbędne ze względu na okoliczności utrudniające obronę. Upowszechnienie tego zalecenia powinno skutkować znacznym ograniczeniem konieczności ponownego przesłuchiwanie dzieci, choć trzeba pamiętać, że kwestia pojawienia się istotnych okoliczności wymagających ponownego przesłuchania dziecka wynika ze specyfiki postępowania przygotowawczego. W toku postępowania każdy nowy dowód w sprawie powodować może konieczność jego weryfikacji ponownym przeprowadzeniem dowodu, w tym ponownym przesłuchaniem świadka.

Cykle szkoleń prokuratorów i sędziów, prowadzone przez Ministerstwo Sprawiedliwości, mają między innymi na celu doskonalenie przez organy ścigania umiejętności takiego przygotowania materiału dowodowego, by sąd mógł wyczerpująco i tylko jeden raz przesłuchać małoletniego świadka również w obecności obrońcy podejrzanego.

Do koncepcji obligatoryjnego nakazu przeprowadzania przesłuchań małoletnich świadków w „przyjaznych pokojach” odnieść należy się z ostrożnością. Jakikolwiek przesłuchanie dziecka w innym pomieszczeniu niemającym certyfikatu miejsca przyjaznego dla świadka mogłoby spotkać się bowiem z zarzutem przeprowadzenia czynności procesowej w niewłaściwych warunkach i koniecznością powtórzenia przesłuchania, skutek takiego działania mógłby być zatem odwrotny od zamierzonego. Ministerstwo Sprawiedliwości rekomenduje standardy, jakim winny podlegać miejsca przesłuchań małoletnich świadków, nie obligując jednak podmiotów prowadzących takie

pokoje do spełniania wypracowanych standardów, a sądy do obowiązkowego przesłuchiwania w nich świadków.

Niezależnie od powyższych działań, poprawa sytuacji procesowej osób pokrzywdzonych przestępstwem jest również przedmiotem zainteresowania Prokuratora Generalnego, który zarządzeniem Nr 44 z dnia 24 września 2010 r. powołał Zespół Doradców do spraw Ofiar Przestępstw przy Prokuratorze Generalnym, którego jednym z zadań jest stała analiza obowiązujących regulacji prawnych kształtujących sytuację ofiar przestępstw oraz przygotowywanie propozycji zmian legislacyjnych w tym zakresie.

W ramach Zespołu planowane jest opracowanie projektu wytycznych Prokuratora Generalnego, dotyczących zasad postępowania z dzieckiem w toku postępowania karnego, nie wyklucza się również wystąpienia do Ministra Sprawiedliwości o zainicjowanie stosownego procesu legislacyjnego.

Niezależnie od powyższych zamierzeń, w Prokuraturze Generalnej przygotowane zostały projekty wytycznych Prokuratora Generalnego, dotyczące zasad postępowania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz dotyczące postępowania z pełnoletnimi ofiarami zgwałceń i innych przestępstw przeciwko wolności seksualnej.

Reasumując, obecnie w Ministerstwie Sprawiedliwości nie są podejmowane działania legislacyjne, zmierzające do zmiany obecnych unormowań zawartych w art. 185a i 185b k.p.k., które z jednej strony ustanawiają zasadę jednokrotnego przesłuchania małoletnich, z drugiej, mając na uwadze cele postępowania karnego, przewidują ograniczone do niezbędnego minimum wyjątki od tej zasady. Minister Sprawiedliwości dostrzega jednak potrzebę dalszego szkolenia przedstawicieli wymiaru sprawiedliwości i organów ścigania, a także upowszechnienia metody przeprowadzania czynności dowodowych z udziałem małoletnich w spełniających najwyższe standardy „przyjaznych pokojach”.

Z wyrazami szacunku

z upoważnienia
MINISTRA SPRAWIEDLIWOŚCI

Zbigniew Wrona
PODSEKRETARZ STANU